

Høringsnotat

Lovavdelingen
Mars 2015
Snr. 15/2205

Endringsoverenskomst til nordisk konvensjon om arv og dødsboskifte – forslag om ratifikasjon og gjennomføring i norsk rett

1 INNLEDNING

Overenskomst mellom Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige om endring av konvensjonen mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige undertegnet i København 19. november 1934 om arv og dødsboskifte (i det følgende omtalt som endringsoverenskomsten) ble undertegnet 1. juni 2012. Endringsoverenskomsten ble signert av Norge med forbehold for ratifikasjon.

Endringsoverenskomsten inneholder regler om arv og dødsboskifte som er tilpasset forordning (EU) nr. 650/2012 om kompetanse, lovvalg, anerkjennelse og fullbyrdelse av rettsavgjørelser vedrørende arv, om aksept og fullbyrdelse av offisielt bekreftede dokumenter vedrørende arv og om innførelse av et europeisk arvebevis (EUs forordning om arv), som forventes å gjelde fra 17. august 2015.

Endringsoverenskomsten sikrer at alle de nordiske landene kan fortsette å benytte de någjeldende enkle og velfungerende reglene om anerkjennelse og fullbyrdelse mellom de nordiske landene. Dette gjelder også for Sverige og Finland, som fra 17. august 2015 delvis vil være underlagt reglene i EUs forordning om arv.

./. Endringsoverenskomsten er vedlagt høringsnotatet.

Den nordiske rapporten som begrunner endringsoverenskomsten, er publisert av Nordisk ministerråd som TemaNord 2013:528.

Denne rapporten finnes her:

<http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:701659/FULLTEKXT01.pdf>

Konvensjon 19. november 1934 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte, som endret ved endringsoverenskomst 9. desember 1975, (den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte) er inntatt i Norges lover, plassert etter sin dato 19. november 1934.

Den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte er ratifisert av Norge ved res. 30. november 1934, og er gjennomført i norsk rett på bakgrunn av bestemmelsene i arveloven § 76 og skifteloven § 128.

Justis- og beredskapsdepartementet foreslår at endringsoverenskomsten til den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte ratifiseres og gjennomføres i norsk rett på tilsvarende måte.

2 BAKGRUNN

2.1 Bakgrunnen for endringsoverenskomsten

Den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte har siden 1934 gitt regler for kompetanse, lovvalg og gjennomføring av skifte, samt anerkjennelse og fullbyrdelse av avgjørelser internt i Norden. Konvensjonen har sikret forutberegnelighet for personer bosatt i Norden og vært en del av grunnlaget for en uproblematisk nordisk mobilitet. Konvensjonen har videre bidratt til at «bosted» har vært lagt til grunn som viktigste tilknytningskriterium i hele Norden, og slik at det derved er skapt klarhet rundt hvilket lands lov som gjelder der personer har tilknytning til mer enn ett nordisk land.

Konvensjonen gir regler om hvilket lands myndigheter som er kompetente til å behandle en sak når saken har tilknytning til mer enn ett nordisk land. Blant annet som følge av at vi i Norden har et felles arbeidsmarked, er det en betydelig geografisk mobilitet mellom de nordiske landene.

I løpet av et langt liv kan en person ha flyttet mange ganger og foretatt ulike rettshandlinger i ulike land. Han eller hun kan for eksempel ha etablert uskifte i et land for så å flytte til et annet land som ikke har uskifteregler. Den nordiske konvensjonen har vært et nyttig verktøy for å løse slike saker innen Norden.

Av de fem nordiske statene som er tilsluttet den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte, er tre av statene, Danmark, Finland og Sverige, også medlemmer av EU. Fra 1999 har EU lovgivningskompetanse på området grenseoverskridende familie- og arvespørsmål. Sverige og Finland deltar i dette samarbeidet, mens Danmark er omfattet av et unntak fra samarbeidet på området.

EUs forordning om arv medfører at internasjonale privatrettslige spørsmål om arv i utgangspunktet faller innenfor EUs eksklusive kompetanse for Sverige og Finlands del. EUs forordning om arv har imidlertid et unntak som innebærer at den nordiske arverettskonvensjonen likevel får anvendelse også for Sverige og Finland når det gjelder regler om forvaltningen av dødsboet, medvirkning fra myndigheter i konvensjonsstatene samt anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer om arv i utgangspunktet, forutsatt at den nordiske konvensjonen endres i tråd med endringsoverenskomsten, jf. EUs forordning om arv artikkel 75 nr. 3.

Overenskomst om endringer i konvensjon mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte av 19. november 1934, tilpasset kravene i forordningen artikkel 75 nr. 3, ble signert av de nordiske statene 1. juni 2012. Formålet med endringene er – for praktiske formål – å sikre fortsatt like internasjonal-privatrettslige regler innenfor Norden og derved også understøtte et felles nordisk arbeidsmarked.

Arbeidet med å utarbeide endringsoverenskomsten er gjennomført i en nordisk ekspertgruppe for familierett. Samtlige nordiske land har vært representert i gruppen. Revisjonsarbeidet har fremfor alt vært rettet mot lovvalgsbestemmelsene i konvensjonen. Formålet med endringene er å sikre lovvalsregler som er bedre tilpasset utviklingen i arveretten i de nordiske landene, og fremfor alt en tilpasning

til reglene om jurisdiksjon i EUs forordning om arv. Av tidsmessige grunner måtte arbeidet også begrenses til en slik nødvendig revisjon.

Tilpasningen innebærer at reglene om lovvalg blir tilnærmet like på dette området i EU og i internordiske forhold. Dette øker forutberegneligheten for innbyggerne i en verdensdel med stadig økende mobilitet. Samlet sett vil dette for eksempel også innebære at man i Norge, Spania og Frankrike får regler om lovvalg og jurisdiksjon basert på bosted, noe som vil kunne bidra til å avklare lovvalgsspørsmål for norske statsborgere bosatt i disse landene.

2.2 Mobilitet i Norden

I dag pendler om lag 60 000 personer hver dag eller hver uke mellom to nordiske land.¹ Det er betydelig samhandling og pendling i grenseområdene mellom Danmark og Sverige, spesielt i Malmö-regionen, og mellom Sverige og Norge, Sverige og Finland og Norge og Finland.

I henhold til tall fra Statistisk Sentralbyrå² bodde det 81 765 personer i Norge i 2014 som var statsborgere i enten Sverige, Finland, Danmark eller Island. Statistikken viser at innvandringen fra andre nordiske land har økt betydelig over tid. I løpet av de siste tretti årene, fra 1981 til 2014, har antall nordiske statsborgere bosatt i Norge blitt mer enn tredoblet, fra 26 833 personer til 81 765 personer. Mye kan tyde på at de fleste kommer til Norge mens de er relativt unge. Mange flytter også tilbake til hjemlandet etter en tid her. Risikoen for at noen skal dø og bli arvelater, er av naturlige grunner størst i de eldste aldersklassene. I aldersklassen over 67 år er det til sammenligning flest fra Danmark med 2717 personer bosatt i Norge. I denne aldersklassen er i tillegg 441 finske statsborgere bosatt her, 184 islandske og 2056 svenske statsborgere.

De internordiske reglene få betydning for nordiske statsborgere bosatt i en annen nordisk stat enn der de er statsborgere. En arvelater vil ofte også etterlate seg en sammensatt gruppe arvinger og kreditorer, og hvert enkelt booppgjør kan ha betydning for rettighetene og pliktene til en stor gruppe enkeltpersoner og foretak. I tillegg kan selve boet bestå av pågående næringsvirksomhet. Siden de materielle reglene i Norden er ulike på mange punkter, vil de internasjonale privatrettslige reglene være bestemmende for å fastslå lovvalg og jurisdiksjon og derved rettighetene og pliktene til en rekke involverte personer. På bakgrunn av det ovenstående kan det legges til grunn at nordiske internasjonal-privatrettslige regler på området for arv og dødsboskifte vil ha omfattende betydning og nytte. Den nordiske konvensjonen også vil kunne ha relevans for arveoppgjøret etter personer som flytter tilbake til hjemlandet før de dør.

¹ Nordisk pendingskarta 2012, baserat på statistikk från 2009, TemaNord 2013:531.

² Statistisk Sentralbyrå, tabell 05196: Folkemengde etter kjønn, alder og statsborgerskap samt tabell 05328: Folkemengde etter kjønn, sivilstand og statsborgerskap.

3 GJELDENE INTERNORDISK RETT

3.1 Den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte – oversikt

Konvensjonen mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte ble undertegnet i København den 19. november 1934 og trådte i kraft 1. januar 1936. Konvensjonen er endret ved overenskomst 9. desember 1975 om endringer i overenskomst mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte. Endringene trådte i kraft i Norge 1. juli 1976.

Konvensjonen gjelder i all hovedsak for situasjoner der den avdøde var statsborger i et nordisk land og ved sin død var bosatt i et annet nordisk land.

Konvensjonens kapittel I gir bestemmelser om lovvalg for spørsmål knyttet til arv, testament og uskifte. Artikkel 1 til 3 gir bestemmelser om lovvalg i materielle spørsmål om arv, testament og utskifte. I artikkel 3 gis spesielle bestemmelser om tilsyn m.m. og om forvaltning av uskiftet bo.

I henhold til artikkel 7 skal materielle spørsmål knyttet til dødsboskifte vurderes på grunnlag av den nordiske ekteskapskonvensjonen av 6. februar 1931.

Artikkel 8 gir bestemmelser om lovvalg når det gjelder formkrav for testament. Bestemmelsen er tilpasset Haagkonvensjonen 5. oktober 1961 om lovkonflikter vedrørende former for testamentariske disposisjoner, som er tiltrådt av Danmark, Finland, Sverige og Norge.

Artikkel 9 gir bestemmelser om habilitet ved opprettelse eller tilbakekall av testament.

I kapittel II gis bestemmelser om den avdødes gjeld. I kapittel III gis i hovedsak kompetanseregler for bobehandling og skifte. Artikkel 19 gir de grunnleggende reglene om at behandlingen av et dødsbo og dødsboskifte skal foregå etter loven i det landet der den avdøde var bosatt ved sin død. Dette omfatter all formue uansett i hvilken konvensjonsstat den befinner seg i.

I kapittel IV gis diverse generelle bestemmelser, herunder regler om gjensidig anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer vedrørende arv og testament m.m.

3.2 Nærmere om den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte - bestemmelser om kompetanse

Hovedregelen om kompetent myndighet gis i artikkel 19. Det følger av artikkelen at bobehandling og skifte etter en statsborger i en konvensjonsstat som ved sin død hadde bosted i en annen av konvensjonsstatene, skal skje etter loven i den stat hvor avdøde ved sin død var bosatt, og høre under domstolene i denne staten for så vidt loven legger behandlingen til retten der. Behandlingen av boet skal inkludere formue som avdøde etterlater seg i de andre konvensjonsstatene.

I henhold til artikkel 21 skal tvist om retten til arv eller testament etter en avdød som var statsborger i en konvensjonsstat og hadde bosted i en annen konvensjonsstat, behandles av domstolene i den staten som har kompetanse i henhold til artikkel 19. Det samme gjelder tvist om gjenlevende ektefelles rettigheter eller fordeling av formuen som gjøres gjeldende mot dødsboet. Hvis

partene er enige om det, kan tvisten imidlertid tas opp til behandling i en annen konvensjonsstat. Dette gjelder likevel ikke dersom boet forvaltes av det offentlige, for eksempel ved offentlig skifte. Dette gjelder heller ikke saker om gyldigheten av testament etter en arvelater som var bosatt i Finland eller Sverige, eller anke over skifte etter en arvelater som var bosatt i Finland.

Hovedregelen om den internasjonale kompetansen er altså at det er myndigheten i den nordiske staten der den avdøde hadde bosted ved sin død, som har kompetanse i spørsmålet om bobehandling og skifte, samt i tvister om arv, testament, gjenlevende ektefelles rett eller krav mot boet. Det gis i tillegg en begrenset mulighet for partene til å komme overens om at saken skal prøves i et annet nordisk land. Kompetansen gjelder den avdødes samlede formuesmasse, uansett hvor den befinner seg.

3.3 Nærmere om den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte - lovvalgsregler

Spørsmålet om rett til arv skal prøves etter loven i det landet der den avdøde hadde sitt bosted ved sin død, jf. artikkel 1 første ledd. Dersom den avdøde ved sin død hadde vært bosatt i bostedslandet i mindre enn fem år, og en arving etter lov eller testament som berøres rettslig av lovvalget, krever det, skal likevel loven i det landet den avdøde var statsborger, legges til grunn. Et slikt krav kan ikke fremsettes dersom loven i statsborgerlandet medfører at arven tilfaller staten. Et krav om at statsborgerlandets lov skal legges til grunn, må fremsettes innen seks måneder fra dødsfallet eller før skiftet avsluttes dersom dette skjer på et senere tidspunkt.

For prosessuelle spørsmål om bobehandlingen eller skifte gjelder loven i det landet der bobehandlingen eller saken gjennomføres, jf. artikkel 19.

4 ENDRINGSOVERENSKOMSTEN TIL DEN NORDISKE KONVENSJONEN OM ARV OG DØDSBOSKIFTE

4.1 Innledning

Formålet med endringsoverenskomsten har vært å sikre at de enkle og effektive løsningene i den nordiske konvensjonen blir bevart, samtidig som lovvalgsreglene blir modernisert i tråd med EUs forordning om arv.

De delene av den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte som vil fortsette å gjelde for Sverige og Finland etter 17. august 2015, videreføres uten materielle endringer. Dette gjelder blant annet bestemmelsene om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer, som innebærer at det ikke er nødvendig med eksekvatur for at nordiske arveavgjørelser skal kunne fullbyrdes i et annet nordisk land.

4.2 Lovvalg og partsautonomi

Endringsoverenskomsten vil innebære en endring av konvensjonen om arv og dødsboskifte fra 1934 på flere punkter. Ny artikkel 1 angir virkeområdet for konvensjonen og regulerer forholdet til EUs forordning om arv. Ny artikkel 2

fastsetter nye regler om selve lovvalget og at loven i det landet personen var bosatt i ved sin død, skal gjelde for spørsmålet om arv etter personen. Ny artikkel 3 gir arvelateren rett til å fastsette at statsborgerlandets rett skal anvendes i stedet for bostedslandets rett, samtidig som arvingenes innflytelse på spørsmålet fjernes.

4.3 Jurisdiksjon

Jurisdiksjonsreglene i den nordiske konvensjonen vil etter at EUs forordning om arv trer i kraft, bare gjelde for Danmark, Island og Norge. I disse landene er utgangspunktet at det er domstolen eller myndigheten i det landet der personen var bosatt ved sin død, som har kompetanse til å behandle saken, jf. den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte artikkel 21. For Sverige og Finland vil reglene i EUs forordning om arv artikkel 4 gjelde. Ifølge denne bestemmelsen er det staten der personen bodde ved sin død, som har allmenn kompetanse til å behandle saken.

Jurisdiksjonsreglene i EUs forordning om arv går imidlertid noe lenger enn jurisdiksjonsreglene i den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte. Det følger av EUs forordning om arv artikkel 10 at en EU-stat kan ha jurisdiksjon også der personen ikke har bosted («habitual residence») i en medlemsstat ved sin død, dersom personen har formue i medlemsstaten. Medlemsstaten har da jurisdiksjon hvis personen også er statsborger i medlemsstaten, eller om det er mindre enn fem år siden personens bosted i medlemsstaten opphørte. Dette subsidiære jurisdiksjonsgrunnlaget i forordningen kan innebære at en domstol i et nordisk EU-land kan være kompetent etter reglene i forordningen, og at en domstol i Danmark, Island eller Norge samtidig kan være kompetent etter reglene i konvensjonen. For nordiske forhold vil denne kompetansekollisjonen imidlertid langt på vei løses av de felles nordiske lovene om anerkjennelse og fullbyrding av nordiske dommer på privatrettens område. Hovedregelen er at nordiske dommer på privatrettens område anerkjennes tilnærmet automatisk, og at de kan fullbyrdes på lik linje med nasjonale avgjørelser. Fra dette utgangspunktet gjelder imidlertid et viktig unntak basert på alminnelig litispendensregler som antas å få praktisk betydning i disse tilfellene. For norsk retts vedkommende følger det av lov 10. juni 1977 nr. 71 om anerkjennelse og fullbyrdelse av nordiske dommer på privatrettens område § 8 nr. 3 at en (nordisk) beslutning som ikke har vært først i tid, ikke vil bli anerkjent eller fullbyrdet i Norge.

4.4 Bostedskriteriet – «habitual residence»

Det primære tilknytningskriteriet i endringsoverenskomsten er avdødes «bosted». Begrepet er videreført fra den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte fra 1934.

«Habitual residence» er det sentrale tilknytningskriteriet både i EU-forordningen om arv og i nyere Haag-konvensjoner om internasjonal privatrett. Det er ikke nærmere definert hva det innebærer å ha «habitual residence» i en stat. Begrepet skiller seg fra begrepet domisil/fast bosted ved at det ikke oppstilles noe krav om at personen må ha til hensikt å bli boende varig i det aktuelle landet. Det er likevel slik at ikke ethvert midlertidig opphold i en stat medfører at personen har bosted

der. Et viktig utgangspunkt er at personen har «habitual residence» i den staten der en person etter en samlet vurdering kan sies å ha sentrum for sine livsinteresser.

Ved utarbeidelsen av endringsoverenskomsten var formålet med endringene å så langt som mulig sørge for at den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte kom på linje med EUs forordning om arv slik at man beholdt sammenfallende regler om jurisdiksjon og lovvalg i Norden på dette området. I de fremforhandlede konvensjonstekstene ble det besluttet at man skulle beholde eksisterende terminologi. Dette innebar at man i den norske språkversjonen beholdt «bosatt/bopel» som begrep, i den svenske språkversjonen beholdt begrepet «hemvist» og at man i den danske språkversjonen beholdt begrepet «sædvanlig oppholdssted».

Av hensyn til enhetlig rettsanvendelse i Norden og for å få enhetlige regler i Norden og EU har det vært en grunnleggende forutsetning for endringsarbeidet at konvensjonsbegrepene «bosted»/«hemvist»/«sædvanlig oppholdssted» skulle forstås på samme måte som «habitual residence» i forordningen. Dette vil også ha den konsekvens at lovvalgsspørsmål vil kunne vurderes på samme måte uansett om vurderingen er basert på forordningen eller konvensjonen. Også formålet med utarbeidelsen av endringsoverenskomsten og formålet å sikre enhetlige regler i EU og Norden på dette punktet, tilsier at konvensjonens begrep «bosted» og EU-forordningens begrep «habitual residence» forstås på samme måte. Se også Maarit Jänterä-Jareborg: Overenskomsten av den 1. juli 2012 om ändring av den nordiska arvskonventionen punkt 6.5.5. Tema Nord 2013: 517.

Det synes etter dette ikke tvilsomt at bostedsbegrepet skal tolkes i tråd med begrepet «habitual residence» i forordningen om arv for de artiklene i konvensjonen som er endret. Ingen av begrepene har imidlertid en fast definisjon, og begrepene kan også sies å være i utvikling.

Som det også følger av punkt 2.1, ble revisjonsarbeidet gjennomført under stort tidspress, og det var nødvendig å konsentrere revisjonsarbeidet om konvensjonens bestemmelser om lovvalg. Det kan derfor reises spørsmål om hvilket bostedsbegrep som skal legges til grunn for de bestemmelsene som ikke ble revidert. Det er ikke tatt uttrykkelig stilling til dette. Departementet legger vekt på at man for lovvalgsspørsmålene aktivt har valgt et bostedsbegrep som samsvarer med begrepet «habitual residence» for å sikre at man i hele Norden kan legge til grunn de samme tilknytningskriteriene. Dette kan tilsi at man også ved tolkningen av den resterende delen av konvensjonen ser hen til partenes intensjoner ved traktatinngåelsen og derved også ser hen til ønsket om nordisk rettsenhet på dette området for samtlige bestemmelser. Dette innebærer i så fall at begrepene «bosted»/«hemvist»/«sædvanlig oppholdssted» i konvensjonen tolkes i tråd med forordningens begrep «habitual residence».

I tråd med gjeldende teori og praksis på området antas det at det neppe vil anses naturlig å legge til grunn et strengere bostedsbegrep i vurderingen av mer prosessrelaterte spørsmål enn det som anvendes for lovvalgsspørsmålet. Dette kan tilsi at habitual residence-normen legges til grunn for tolkningen også her. For svensk rett behandles forståelsen av begrepet «hemvist» i SOU 2014: 25 Internationella rättsförhållande rörande arv, punkt 5.3.

4.5 Særlig om plikt til å varsle ektefeller eller samboere

Endringsoverenskomsten artikkel 3b åpner for at konvensjonsstatene kan bestemme at ektefelle og samboer skal bli meddelt at det er fastsatt lovvalg etter artikkel 3. Om dette er foretatt av en arvelater som er bosatt i konvensjonsstaten ved tidspunktet for fastsettelsen, er det gyldig overfor arvelaterens ektefelle eller samboer ved et dødsboskifte i denne konvensjonsstaten.

4.6 Anerkjennelse og fullbyrdelse

Når det gjelder anerkjennelse og fullbyrdelse av avgjørelser eller forlik om rett til arv eller legat, om en gjenlevende ektefelles rettigheter, om dødsboskifte og om ansvar for en arvelaters gjeld, gjelder loven i det landet der anerkjennelse eller fullbyrdelse skal finne sted, jf. konvensjonen artikkel 28. Artikkelen medfører at avgjørelser og forlik fra nordiske land anerkjennes og fullbyrdes på samme vilkår som for tilsvarende avgjørelser og forlik i det aktuelle nordiske landet. Det er derved ikke behov for noen prøving av hvorvidt avgjørelsen eller forliket gjelder og kan fullbyrdes i de andre konvensjonsstatene. Det er utarbeidet felles nordiske lover på dette området i Danmark, Finland, Norge og Sverige. I Norge følger disse reglene av lov 10. juni 1977 nr. 71 om anerkjennelse og fullbyrdelse av nordiske dommer på privatrettens område. Samlet sett innebærer unntaket i EU-forordningen artikkel 75 nr. 3 bokstav b at man i Norden kan videreføre de nordiske reglene om anerkjennelse og fullbyrdelse, som bestemmer at nordiske beslutninger på området anerkjennes og fullbyrdes som om de var statens egne.

4.7 Lovvalg – unntak fra kravet om dobbel tilknytning

Endringsoverenskomstens lovvalgsregler omfatter i utgangspunktet situasjonen der en person ved sin død var statsborger i en nordisk stat, men hadde bosted i en annen nordisk stat.

I visse tilfeller vil det imidlertid kunne være u hensiktsmessig å fastholde et slikt krav om dobbel tilknytning. I praksis er det ikke uvanlig at en statsborger i et nordisk land som har hatt bosted i et annet nordisk land i lang tid, senere returnerer til den staten der han eller hun er statsborger. I slike tilfeller vil det av praktiske hensyn være hensiktsmessig at situasjonen fortsatt dekkes av konvensjonen. Dette sikrer også forutsigbarhet knyttet til lovvalgsforholdene. Konvensjonens jurisdiksjonsregler kommer derved anvendelse selv om den avdøde ved tidspunktet for sin død hadde bosted i det samme landet som avdøde var statsborger i. Se nærmerer om dette i «Den nordiska konventionen om arv, testamente och boutredning. En översyn av konventionsreguleringen föreslagen av den nordiska expertgruppen för familjerättsfrågor», punkt 6.3.1 side 31.

4.8 Ikrafttredelse

Endringsoverenskomsten trer i kraft den første dagen i den andre måneden etter den måneden den siste av konvensjonsstatene deponerer sine godkjennelses- eller ratifikasjonsdokumenter hos det danske utenriksdepartementet.

Endringsoverenskomsten kan ikke tre i kraft før EUs forordning om arv er trådt i kraft i henhold til artikkel 84. Dersom EUs forordning om arv ikke er trådt i kraft,

trer endringsoverenskomsten i kraft på det senere tidspunktet når forordningen trer i kraft i sin helhet.

5 FORHOLDET TIL EUs FORORDNING OM ARV

EUs forordning om arv er i utgangspunktet bindende for alle EU-statene, og det ble under forhandlingene ikke akseptert å respektere den nordiske konvensjonen fra 1934. EUs forordning om arv gir imidlertid et begrenset unntak for Sverige og Finland, jf. forordningen artikkel 75 nr. 3. Unntaket er i praksis begrenset til de områdene der man har lagt til grunn at den nordiske konvensjonen gir regler som fremmer mobilitet i EØS-området i større grad enn det forordningen gjør. I praksis innebærer dette at medlemsstatene slipper å godta mindre gunstige regler enn dem som følger av den nordiske konvensjonen på definerte områder.

Artikkel 75 nr. 3 bokstav a gir Sverige og Finland adgang til å anvende den nordiske konvensjonen knyttet til «procedural aspects of estate administration». Dette innebærer at Finland og Sverige gis adgang til å anvende konvensjonens regler for bobehandling.

Unntaket omfatter videre «simplified and more expeditious» regler om anerkjennelse og fullbyrdelse av beslutninger om arv, jf. artikkel 75 nr. 3 bokstav b. En forutsetning for unntaket var at Norden undertegnet en nordisk endringsoverenskomst om arv og dødsboskifte før forordningen ble vedtatt.

Unntaket i artikkel 75 nr. 3 sikrer blant annet at Norden kan ha felles regler om skiftebehandling, bobehandling, og anerkjennelse og fullbyrdelse av nordiske dommer i forbindelse med arv. Unntaket omfatter imidlertid ikke reglene om lovvalg eller jurisdiksjon. På dette området vil avgrensningen av unntaket medføre at Island, Danmark og Norge anvender reglene som følger av den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte fullt ut, mens Sverige og Finland må følge EUs forordning om arv.

Med endringsoverenskomsten og det nordiske unntaket i EUs forordning om arv sikres den nordiske modellen for skifte, som i stor utstrekning er basert på at partene skifter selv. Man unngår en kompliserende ordning med eksekvatur internt i Norden, med de kostnadene til bevitnelser, oversettelser og legalisering som dette ofte medfører.

Endringsoverenskomsten viderefører også dagens regler om anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer på arverettsområdet i hele Norden. Dette er i praksis meget viktig.

EUs forordning om arv innebærer at Sverige og Finland er avskåret fra å benytte store deler av de nordiske reglene på området. For Sveriges og Finlands del gjelder reglene i EUs forordning om arv foran de nordiske reglene, såfremt ikke reglene omfattes av unntaket i forordningen artikkel 75 nr. 3 slik at de nordiske reglene uansett kan legges til grunn. På grunn av dette har visse regler i den nordiske arverettskonvensjonen blitt tilpasset slik at de i det vesentligste er i samsvar med reglene i EUs forordning om arv. Dette gjelder artikkel 2 og 3 som endret i endringsoverenskomsten. Endringsoverenskomsten sikrer derved at de reglene som gjelder på områdene for lovvalg og jurisdiksjon, i det vesentlige er

sammenfallende, slik at det for de private parter antas å ville ha undersordnet betydning om saken løses etter forordningen eller den nordiske konvensjonen. De nye artiklene 3a og 3b er begrunnet i samme hensyn. Som følge av disse endringene er det også foretatt endringer i artikkel 9 og 10. Når det gjelder artikkel 11, kan bestemmelsen gis anvendelse i Sverige og Finland i de fleste tilfeller. Bestemmelsene i artiklene 2, 3, 3a, 3b, og 9 til 11 i den nordiske konvensjonen som endret i endringsoverenskomsten vil ikke gjelde i Sverige og Finland. Det samme vil gjelde for bestemmelsene i artikkel 12 til 14 og 16. For å minimere forskjellen mellom reglene i Sverige og Finland og de øvrige land som omfattes av den nordiske konvensjonen, er imidlertid artikkel 12 til 14 og 16 endret. Også artikkel 17 faller utenfor unntaket i EUs forordning om arv og gjelder derved ikke for Sverige og Finland.

Unntaket i EUs forordning om arv artikkel 75 nr. 3 omfatter artikkel 8, 19 første og andre ledd, artikkel 20 og 22, unntaksvis artikkel 23 og artiklene 25 til 28.

Når det gjelder forholdet mellom den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte og EUs forordning om arv, reiser dette først og fremst spørsmål om hvordan arveforordningens bestemmelse om subsidiært jurisdiksjonsgrunnlag i artikkel 10 forholder seg til unntaket for de nordiske bestemmelsene i artikkel 75 nr. 3. Regelen om subsidiær kompetanse i EUs forordning om arv og kompetansereglene i den nordiske konvensjonen kan i enkelte tilfeller gi parallell jurisdiksjon. Både EUs forordning om arv og den nordiske konvensjonen bygger på prinsippet om skiftets enhet, dvs. at kompetansen omfatter all etterlatenskap/formue som etterlates av avdøde, uansett hvor formuen befinner seg. På grunn av dette kan det oppstå situasjoner der et dødsbo behandles parallelt i domstolene i to ulike land, og der begge sakene omfatter all formuesmasse i boet.

I henhold til artikkel 75 nr. 3 hindrer imidlertid ikke forordningen at endringsoverenskomsten legges til grunn der den gir regler om forvaltningen av dødsboet. Dette innebærer at også Sverige og Finland kan legge til grunn konvensjonens kompetanseregler i behandlingen av dødsbo som berører andre nordiske konvensjonsstater.

EUs forordning om arv artikkel 12 åpner for at saken kan begrenses når arven etter avdøde omfatter formue i tredjeland. På grunnlag av dette kan for eksempel en sak basert på det subsidiære jurisdiksjonsgrunnlaget i EUs forordning om arv, begrenses slik at den kun omfatter den formue som befinner seg i det landet der saken er tatt opp, og som har gitt grunnlag for kompetansen. Den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte gir imidlertid ikke noen tilsvarende bestemmelse om begrensnings av omfanget av saken, men fastholder prinsippet om skiftets enhet.

6 GJENNOMFØRING AV ENDRINGSOVERENSKOMSTEN I NORSK RETT

6.1 Generelt om gjennomføring av overenskomsten

Konvensjonen om arv og dødsboskifte 1934 ble ratifisert og gjennomført på grunnlag av bestemmelsene i arveloven 1854 § 82, uskifteloven 1927 § 18 og skifteloven § 128, jf. Ot.prp. nr. 7 (1934) om tillegg til lovgivningen om arv og skifte.

Arveloven 1854 § 82 er videreført i arveloven § 76, som lyder:

«§ 76 I avtale med framand stat kan det utan hinder av føresegnene i denne loven fastsetjast reglar om tilhøvet mellom arvelovgjevinga i Noreg og arvelovgjevinga i annan stat.»

Skifteloven § 128 lyder:

«§ 128 Ved overenskomst med fremmed stat kan det vedtas at skiftebehandling som er åpnet i en av statene, også skal omfatte boets formue i den annen stat.

Det kan i overenskomsten fastsettes nærmere regler om forholdet mellom de to staters skiftelovgivning og myndigheter.»

De materielle bestemmelsene i lov om uskiftet bo (uskifteloven) er senere inntatt i arveloven, og arveloven § 76 og skifteloven § 128 dekker derved de områdene som tidligere var omfattet av uskifteloven § 18.

I merknadene til arveloven § 76 i Ot.prp. nr. 36 (1968- 69) Om lov om arv m.m. heter det på side 203-204:

«Til § 76:

Paragrafen bestemmer at det ved overenskomst med fremmed stat kan fastsettes regler om forholdet mellom norsk og annen stats arvelovgivning. Den foreslåtte fullmaktsbestemmelse på dette område er videre enn § 82 i arveloven, som bare gir adgang til å inngå overenskomster om forholdet mellom de kontraherende staters egen arvelovgivning, derimot ikke om anvendelsen av arvelovgivningen i et land som ikke selv er tilsluttet overenskomsten. En slik utvidelse av fullmaktsbestemmelsen vil gjøre det mulig for Norge å slutte seg til den internasjonale konvensjon av 5. oktober 1961 om lovkonflikter vedrørende testamentformer, vedtatt av Haagkonferansen for internasjonal privatrett. Haagkonvensjonen følger proposisjonen som vedlegg. De sentrale bestemmelser i konvensjonen er foreslått gjennomført ved særskilte regler, jfr. utkast til § 54 og § 59.»

I merknadene til utvalgets lovforslag § 75 i Innstilling fra Arvelovkomiteen som tilsvare arveloven § 76, heter det på side 252:

«Til § 75:

Mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige foreligger en konvensjon av 19. november 1934 om arv og dødsboskifte. Konvensjonen inneholder internasjonalprivatrettslige bestemmelser om hvilket lands arverettslige regler som skal anvendes i arverettstilfelle som har tilknytning til flere av de kontraherende stater. Forholdet mellom konvensjonsforpliktelsene og vår arve- og skiftelovgivning ble ordnet bl.a. ved at arveloven (ved lov av 16. mars 1934 nr. 1) fikk en ny § 82, [...].»

Det heter videre på side 253:

«En bestemmelse i likhet med arvelovens § 82 må opprettholdes. Komitéen antar imidlertid at den bør få en noe videre utforming. Bestemmelsen bør gjøre det mulig for Norge å slutte seg til en konvensjon som ikke bare regulerer forholdet mellom norsk og annen kontraherende stats lovgivning i tilfelle som har tilknytningspunkter til flere stater, men som også forplikter Norge til å godta f.eks. testamentopprettelse i samsvar med reglene i en ikke-kontraherende stat dersom vedkommende tilfelle har slik tilknytning til den ikke-kontraherende stat som konvensjonen stiller opp. Den nevnte konvensjon om testamentsformer har denne rekkevidde. Komitéen foreslår en bestemmelse at det «ved overenskomst med fremmed stat kan fastsettes regler om forholdet mellom norsk og annen stats arvelovgivning».»

Den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte 1934 ble endret i 1975. Endringsoverenskomsten av 1975 ble gjennomført ved kgl.res. 1. februar 1974. Det ble ikke gjennomført lovendringer som følge av endringen. Endringene ble innarbeidet i konvensjonsteksten i Lovdata.

Det kan også nevnes at det følger av lov 19. desember 1969 nr. 75 § 1 at når Norge har inngått konvensjon med de nordiske land om internasjonal-privatretslige regler på familierettens eller personrettens område, kan Kongen kunngjøre konvensjonen som gjeldende med lovs kraft her i riket.

Departementet legger etter dette til grunn at gjennomføring av endringsoverenskomsten som sådan ikke nødvendiggjør lovendring. Departementet foreslår at spørsmål om ratifikasjon av endringsoverenskomsten besluttet ved kongelig resolusjon.

Den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte 1934 og endringsoverenskomsten fra 1975 ble ikke lagt frem for Stortinget som egen sak etter Grunnloven § 26 annet ledd. Endringsoverenskomsten av 2012 er heller ikke av en slik viktighet at Stortingets samtykke til inngåelsen anses nødvendig.

6.2 Særlig om gjennomføring av overenskomsten artikkel 3 b

Det følger av endringsoverenskomsten artikkel 3 at nordiske borgere kan fastsette at statsborgerlandets rett skal gjelde for spørsmål om arv og skifte i stedet for bostedslandets rett. Dette kan være praktisk i flere sammenhenger. Det kan for eksempel være hensiktsmessig der en arvelater ønsker å sikre at et opphold i et annet nordisk land ikke skal få konsekvenser for hvilken lov som skal regulere hans eller hennes rett til arv, og der en fastsettelse av lovvalg for eksempel kan sikre at det er den samme loven som skal anvendes for deling av felleseie, som ved skifte av dødsbo.

En fastsettelse av lovvalg kan imidlertid også gripe sterkt inn i gjenlevende ektefelles eller samboers rettigheter ved skifte av dødsboet. For ektefeller er det særlig reglene om skjevdeling som kan innebære at en endring av hvilken lov som skal anvendes, kan få stor betydning for oppgjøret. For samboere bosatt i Norge, vil enhver endring av lov til et annet nordisk lands lov gi en betydelig reduksjon av rettigheter. Det er i dag bare i Norge at samboere har rett til arv og uskifte etter nærmere regler.

Etter norsk initiativ ble det derfor fremforhandlet en adgang til å sette krav om at ektefellen eller samboeren skal meddeles en slik fastsettelse av lovvalg.

Det følger etter dette av endringsoverenskomsten artikkel 3b at en kontraktsstat kan bestemme at arvelaterens ektefelle eller samboer skal meddeles det dersom arvelateren har fastsatt hvilket lands lov som skal gjelde. Om en ektefelle eller samboer ikke blir meddelt dette, vil fastsettelsen av lovvalg i så fall ikke gjelde for ektefellen eller samboeren, og personen vil fortsatt kunne forholde seg til bostedslandets rett. Lovvalget vil derved ikke være gyldig fastsatt overfor livsledsageren.

På bakgrunn av den nevnte bestemmelsen i artikkel 3b foreslår departementet at det tas inn regler i arveloven med krav om at en fastsettelse av lovvalg etter artikkel 3 må være meddelt ektefellen eller samboeren. Det vises til forslaget til § 7 nytt annet ledd (ektefeller) og § 28 b annet ledd nytt tredje punktum (samboere).

Adgangen til å fastsette et annet lovvalg er ikke regulert i dagens arvelov. En fastsettelse av lovvalg vil derfor kunne fremstå som fremmed for mange arvelatere og gjenlevende ektefeller og samboere. Dette er i seg selv et argument for å kreve at ektefellen eller samboeren skal meddeles dette dersom samlivspartneren har fastsatt en slik endring. I tillegg antas det at de færreste kjenner til rettstilstanden i bostedslandet og det aktuelle statsborgerlandet. Konsekvensene av et lovvalg kan derfor være ukjente.

Som ved varslig av ektefelle eller samboer der arvelaterens testament innskrenker den lengstlevendes rettigheter, vil det være hensiktsmessig at en slik meddelelse av lovvalg skjer skriftlig, og at arvelateren sørger for å innhente ektefellens eller samboerens underskrift på at meddelelsen er mottatt.

7 BEHOV FOR EN KOORDINERT GJENNOMFØRING AV ENDRINGSOVERENSKOMSTEN I DE NORDISKE LANDENE

Endringsoverenskomsten ble undertegnet av samtlige av de nordiske landene 1. juni 2012, og det arbeides for tiden med å legge til rette for at endringsoverenskomsten kan settes i kraft og gjennomføres i de ulike nordiske landene.

I Sverige og Finland nødvendiggjør endringsoverenskomsten lovendringer. Også i Danmark og på Island arbeides det med å legge til rette for gjennomføring av endringsoverenskomsten slik at den kan settes i kraft mellom de nordiske landene. Det tas sikte på å sette endringsoverenskomsten i kraft samtidig med at EUs forordning om arv trer i kraft 17. august 2015. En slik tidsplan forutsetter for Norges del at ratifikasjonsinstrumentene overleveres det danske utenriksdepartementet i løpet av juni 2015.

8 ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Gjennomføring av endringsoverenskomsten ventes ikke å ha nevneverdige økonomiske eller administrative konsekvenser.

9 MERKNADER TIL ENKELTE AV ENDRINGENE I DEN NORDISKE KONVENSJONEN OM ARV OG DØDSBOSKIFTE

9.1 Innledning

Endringsoverenskomsten 2012 omfatter fem artikler. I artikkel I angis hvilke endringer som gjøres i den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte. I artikkel II gis overgangsbestemmelser. I artikkel III angis at endringsoverenskomsten ikke gjelder for Færøyene og Grønland. I artikkel IV angis hvordan endringsoverenskomsten kan tiltres og når den trer i kraft. I artikkel V følger regler om deponering i forbindelse med ratifikasjon.

I det følgende gis merknader til endringene i den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte som følger av endringsoverenskomsten 2012.

9.2 Merknader til enkelte endringer

Overskriften til del I i den nordiske konvensjonen om arv og dødsboskifte har fått ny ordlyd, «Arv og testament». Endringen innebærer at «uskiftet bo» ikke lenger nevnes i overskriften. Bakgrunnen for endringen er at det ikke lenger gis særskilte regler for uskifte. Konvensjonen vil imidlertid fortsatt omfatte retten til uskifte.

Til artikkel 1

I artikkel 1 angis virkeområdet til konvensjonen. På bakgrunn av at Sverige og Finland er bundet av bestemmelsene i EUs forordning om arv, er artikkel 1 endret slik at det fremgår at EUs forordning om arv går foran den nordiske konvensjonen. I utgangspunktet skal konvensjonens regler fortsatt gjelde for spørsmål om arv og testament dersom arvelateren ved sin død var bosatt i en konvensjonsstat og var statsborger i en annen. Dersom noe annet følger av EUs forordning om arv, gis imidlertid disse bestemmelsene forrang, såfremt det ikke gjelder bestemmelser som omfattes av unntaket i EUs forordning om arv artikkel 75 nr. 3.

Endringen har først og fremst betydning for Sverige og Finland. For øvrige konvensjonsstater som ikke omfattes av EUs forordning om arv, har endringen ikke umiddelbar betydning.

Til artikkel 2

Bestemmelsen gir hovedregelen for lovvalget. Artikkelen er gitt ny ordlyd. Dersom arvelateren ikke har bestemt annet etter artikkel 3, gjelder loven i den kontraherende staten der arvelateren var bosatt ved sin død for spørsmål om rett til arv etter arvelateren.

I annet ledd gis et generelt unntak fra hovedregelen for de tilfeller der det fremgår av alle omstendigheter i saken at den avdøde ved sin død åpenbart hadde en

nærmere tilknytning til en annen konvensjonsstat enn den staten som følger av hovedregelen. Dette kan typisk være om arvelateren relativt kort tid før dødsfallet har flyttet til en konvensjonsstat og fått bosted der, men der de øvrige omstendighetene i saken tilsier at personen «åpenbart» har en nærmere tilknytning til en annen konvensjonsstat. I slike tilfeller skal loven i den andre konvensjonsstaten legges til grunn for spørsmål om rett til arv. Bestemmelsen tilsvarer i hovedsak artikkel 21 i EUs forordning om arv, men viser ikke, som EUs forordning om arv, til «arvet i dess helhet».

Sammenlignet med tidligere ordlyd, innebærer bestemmelsen at muligheten for arvinger til å begjære at loven i statsborgerlandet skal legges til grunn, tas bort. Til gjengjeld kan arvelateren selv bestemme hvilket lands lov som skal legges til grunn etter artikkel 3.

Avgrensningen av unntaksbestemmelsen i EUs forordning om arv artikkel 75 nr. 3 bokstav a innebærer at artikkel 2 ikke vil få anvendelse for Sverige og Finland.

Til artikkel 3

I artikkel 3 gis bestemmelser om at en arvelater kan fastsette at retten til arv etter han eller henne skal følge loven i den konvensjonsstaten der hun eller han er statsborger ved tidspunktet for fastsettelsen eller tidspunktet for sin død. En arvelater som er statsborger i flere stater, kan velge loven i én av statene.

Når arvelateren har fastsatt et lovvalg i henhold til artikkel 3, gjelder dette i stedet for bestemmelsene i konvensjonens artikkel 2. Arvelateren kan når som helst endre fastsettelsen.

Tredje avsnitt gir bestemmelser i de tilfeller arvelateren har fastsatt at loven i en ikke-konvensjonsstat skal anvendes. I slike tilfeller skal gyldigheten av fastsettelsen i hver konvensjonsstat prøves etter de alminnelige reglene som gjelder der.

Det følger av bestemmelsen at én stats lov skal legges til grunn for hele arven samlet. En arvelater kan altså ikke bestemme at ulike lands lover skal gjelde for ulike deler av arven.

En fastsettelse av lovvalg er gyldig selv om arvelateren senere flytter til en annen konvensjonsstat eller blir statsborger i en annen konvensjonsstat.

Artikkel 3 tilsvarer i hovedsak artikkel 22 i EUs forordning om arv. For Sverige og Finland gjelder EUs forordning om arv i stedet for artikkel 3 i konvensjonen.

Til artikkel 3a

Artikkel 3a er ny og gir regler om formkrav for fastsettelse av lovvalg etter artikkel 3 og tilbakekallelse av slik fastsettelse.

Fastsettelse av lovvalg skal gis i den formen som gjelder for testament, eller fremgå av vilkårene i et testament. Tilbakekallelse av fastsettelsen skal gjøres i den formen som gjelder for tilbakekallelse av et testament.

For å unngå misforståelser er det ønskelig at testator i testamentet angir uttrykkelig hvilken lov som skal legges til grunn ved spørsmål om fordelingen av arven. Dette er imidlertid ikke nødvendig for at lovvalgsfastsettelsen skal anses for

gyldig. I henhold til artikkel 3a er det tilstrekkelig at det etter en tolkning av testamentet fremgår at testator har hatt til hensikt at en viss stats lov skal legges til grunn.

Bestemmelsen tilsvarende artikkel 22 annet avsnitt i EUs forordning om arv, som gjelder for Sveriges og Finlands del.

Til artikkel 3b

Artikkel 3b er ny. Bestemmelsen åpner for at konvensjonsstatene kan bestemme at en fastsettelse av lovvalg etter artikkel 3 bare er gyldig overfor arvelaterens ektefelle eller samboer dersom lovvalget er meddelt ektefellen eller samboeren. Det finnes ingen tilsvarende bestemmelse i EUs forordning om arv. Det er derfor bare Danmark, Island og Norge som kan gi regler som sikrer at arvelaterens ektefelle eller samboer blir meddelt fastsettelsen av lovvalget.

Til artikkel 5 til 7

Endringsoverenskomsten opphever artikkelene 5 til 7. Artikkel 5 gjelder gjenlevende ektefelles rett til å sitte i uskifte med adoptivbarn og deres etterkommere. Artikkel 6 gjelder situasjoner der den avdøde etterkommere ber om at loven i den konvensjonsstaten der den avdøde var statsborger, skal legges til grunn. Artikkel 7 inneholder en henvisning til en tidligere ordlyd av den nordiske ekteskapskonvensjonen.

Til artikkel 8

Bestemmelsen gir formkrav for testament. Arvelaterens testament anses gyldig med hensyn til formen når det oppfyller formkravene i den konvensjonsstaten der testamentet ble opprettet, i den konvensjonsstaten der testator var bosatt ved opprettelsen eller ved sin død, eller i den konvensjonsstaten der testator var statsborger ved opprettelsen eller ved sin død. Dersom testamentet omfatter fast eiendom, skal testamentet anses som gyldig om formkravene i den konvensjonsstaten der eiendommen ligger, er oppfylt.

Reglene får tilsvarende anvendelse ved endring eller tilbakekallelse av testament. I tillegg er en tilbakekallelse uansett gyldig når den oppfyller formkravene der det tilbakekalte testamentet etter reglene i første ledd var gyldig med hensyn til formen.

Dersom testator var bosatt i en ikke-konvensjonsstat i henhold til loven i den staten, kan dette påberopes i stedet for bosted i de tilfeller som omfattes av første og annet ledd.

Dersom det oppstår spørsmål om å anvende loven i en ikke-konvensjonsstat, skal spørsmålet vurderes etter de alminnelige regler som gjelder på dette området i hver enkelt konvensjonsstat, jf. artikkel 8 fjerde ledd.

Spørsmål om arvelaterens kompetanse til å opprette eller tilbakekalle et testament, bedømmes etter loven i den konvensjonsstaten som etter artikkel 2 eller 3 skal legges til grunn for spørsmålet om rett til arv etter arvelateren. Arvelateren skal også anses å ha hatt tilstrekkelig personlig kompetanse til å opprette eller tilbakekalle et testament dersom arvelateren hadde slik kompetanse i den konvensjonsstaten der arvelateren ved tidspunktet for opprettelsen eller

tilbakekallelse var bosatt. Det siktes her blant annet til om personen var gammel nok til å opprette et testament, og om personen hadde evne til å forstå innholdet av det mv. Dersom arvelateren var bosatt i en ikke-konvensjonsstat, skal spørsmålet om arvelaterens personlige kompetanse bedømmes etter de alminnelige reglene som gjelder i hver enkelt konvensjonsstat.

Til artikkel 9

Artikkel 9 gir bestemmelser om lovvalg for spørsmål om opprettelse og tilbakekallelse av testament. Artikkelen har fått ny ordlyd, som er tilpasset endringene i artikkel 2 og 3. I henhold til EUs forordning om arv artikkel 24 og 26, som vil gjelde for Sverige og Finland, kan spørsmål om arvelaterens kompetanse til å opprette eller tilbakekalle testament reguleres av loven i det landet som skulle ha vært lagt til grunn dersom testatoren døde den dagen testamentet ble opprettet eller tilbakekalt.

Til artikkel 10

Artikkel 10 gir regler om lovvalg for spørsmål om ugyldighet av testament eller tilbakekallelse av testament på grunn av testators sinnstilstand eller svik. Artikkelen er endret ved at det er lagt til et siste punktum. Spørsmål om ugyldighet på grunn av svik, villfarelse, tvang, eller annen utilbørlig påvirkning vurderes etter loven i den staten hvor testator var bosatt da testamentet ble opprettet eller tilbakekalt. Dersom testator ved det tidspunktet var bosatt i en ikke-konvensjonsstat, anvendes de alminnelige reglene i hver enkelt konvensjonsstat.

I Sverige og Finland vil EUs forordning om arv artikkel 24 og 26 gjelde i stedet for artikkel 9.

Til artikkel 11

Artikkel 11 er endret som følge av at det i Sverige og Finland ikke lenger finnes regler om «bevakning av testamente». For øvrig er det foretatt enkelte redaksjonelle endringer.

Bestemmelsen gir særregler for Sverige og Finland i første ledd og særregler for Norge i andre ledd.

For statsborgere i en konvensjonsstat som ved sin død var bosatt i Sverige eller Finland, skal den der gjeldende loven anvendes i spørsmål om testamentsklender. Dette innebærer at en arving som vil angripe et testaments gyldighet, må reise sak innen en viss tid etter at testamentet ble forkynt for ham eller henne.

I annet ledd angis at bestemmelser i norsk lov om frister for å gjøre gjeldende retten etter et testament eller innvendinger mot et testament, også skal gjelde overfor statsborgere i annen konvensjonsstat såfremt denne ved dødsfallet var bosatt i Norge.

Til artikkel 12

Bestemmelsen gir nærmere bestemmelser om arvepakter, dødsghaver og avkall på arv. Bestemmelsen er endret for å harmonisere med endringene i artikkel 2 og 3. Hensikten med endringen er å sikre at en rettshandling som var gyldig når den ble

foretatt forblir gyldig også etter at det fastslås at et annet lands lov skal legges til grunn. Avtaler om arv er gyldige etter dansk og norsk rett.

Avtalens eller gavens bindende virkning skal avgjøres etter den statens lov som ved tidspunktet for avtalen eller gaven etter artikkel 2 eller 3 gjaldt for retten til arv etter arvelateren. Det samme gjelder spørsmål om hvorvidt midler som en arving har mottatt fra arvelateren mens denne levde, skal anses som forskudd på arv. Spørsmål om anvendelse av loven i en ikke-konvensjonsstat skal bedømmes etter de alminnelige reglene som gjelder dette i hver enkelt konvensjonsstat.

For Finland og Sverige vil spørsmål som omfattes av artikkel 12, reguleres av EUs forordning om arv.

Til artikkel 15

Artikkel 15 oppheves.

Til artikkel 16

Artikkel 16 gir bestemmelser om spørsmål om foreldelse av retten til arv eller legat. Slike spørsmål skal vurderes etter loven i den stat som etter artikkel 2 og 3 gjelder for retten til arv etter arvelateren. Bestemmelsen er tilpasset til den nye ordlyden i artikkel 2 og 3.

For Finland og Sverige gjelder EUs forordning om arv i stedet for artikkel 16.

Til artikkel 17

Artikkel 17 er endret og gir bestemmelser om lovvalg for spørsmål om en arvings ansvar for gjeld etter en statsborger i en konvensjonsstat og om oppfyllelse av legat eller testamentarisk pålegg. Slike spørsmål skal bedømmes etter loven i den konvensjonsstaten der arvelateren var bosatt ved sin død.

Et tidligere andre ledd om er opphevet. For øvrig er det foretatt noen redaksjonelle endringer.

For Sverige og Finland gjelder EUs forordning om arv i stedet for artikkel 17.

Til artikkel 18

Artikkel 18 gir bestemmelser om preklusivt proklama og har fått ny ordlyd, men er ikke endret materielt sett.

Preklusivt proklama får ikke virkning for kjente fordringer når fordringshaveren er bosatt i en av den andre konvensjonsstatene og ikke har fått særskilt underrettelse om proklamaet og dets virkning eller på annen måte har fått kjennskap til dette.

Spørsmålet om preklusivt proklama er av den nordiske ekspertgruppen som har utarbeidet endringsoverenskomsten, ansett som et spørsmål av prosessuell karakter. Dette innebærer at gruppen har lagt til grunn at Finland og Sverige kan legge til grunn bestemmelsene i artikkel 18. En mer nyansert drøfting av dette følger av SOU 2014:25, Internationella arveförhållanden rörande arv.

Alle nordiske land har bestemmelser om preklusivt proklama i dødsboskifte. Bestemmelsene skiller seg imidlertid noe fra hverandre. I Sverige og Finland er det kun ukjente kreditorer som omfattes av preklusjonen. I Norge, Danmark og Island omfatter preklusjonen alle fordringer med unntak for visse fordringer med

pante- eller retensjonsrett. Artikkel 18 innebærer et unntak fra lovvalgsbestemmelsen i artikkel 17. Hensikten er først og fremst å sikre at kreditorer i Sverige og Finland, som ellers risikerer å lide rettstap dersom de opptrer ut fra rettsstilstanden i sitt hjemland og derved unnlater å melde sine fordringer i et preklusivt proklama i Danmark, Island eller Norge.

Bestemmelsen har betydning for vurderingen av preklusivt proklama etter skifteloven § 75. Utgangspunktet i norsk rett er at et preklusivt proklama får virkning overfor alle fordringshavere som ikke har gjort krav gjeldende innenfor fristen. Når det gjelder utenlandske fordringshavere, er virkningen av proklama i Norge noe mer usikkert. Artikkel 18 klargjør derved rettsstilstanden når det gjelder dette. Dersom fordringshaveren ikke er varslet, kreves det at denne på annen måte har fått kjennskap til proklamaet. Dersom fordringshaveren ikke er varslet, og heller ikke på annen måte har fått kjennskap til proklamaet, vil fordringen ikke omfattes av proklamaet.

Til artikkel 19

Artikkel 19 gir regler om lovvalg for forvaltning og skifte av dødsbo. Ordlyden i bestemmelsen er modernisert uten at det materielle innholdet i bestemmelsen er endret.

Den nordiske ekspertgruppen har vurdert at bestemmelsen omfattes av unntaket i EUs forordning om arv artikkel 75 nr. 3 bokstav a slik at Sverige og Finland fortsatt kan legge til grunn reglene i artikkel 19. Når det gjelder tredje ledd, kan imidlertid forordningens vide subsidiære jurisdiksjonsregler unntaksvis medføre at Finland og Sverige skal utøve kompetanse som kan stride mot den nordiske konvensjonens hovedprinsipp om universell kompetanse som omfatter alle midler i boet. EUs forordning om arv åpner imidlertid for at behandlingen av en sak på grunnlag av subsidiær kompetanse kan begrenses når arven etter avdøde omfatter eiendeler som befinner seg i en annen stat.

Til artikkel 20

Artikkel 20 omhandler gjenlevende ektefelles rett i visse tilfeller. Det er foretatt noen redaksjonelle endringer, men bestemmelsen er ikke endret materielt.

Til artikkel 21

Artikkel 21 gir regler om domstolenes kompetanse ved tvist om arv eller testamente. Det er foretatt noen redaksjonelle endringer, men bestemmelsen er ikke endret materielt sett.

Testamentsklander over en arvelater bosatt i Sverige eller Finland, kan ikke reises i en annen konvensjonsstat. Det samme gjelder angrep på skiftet (klander) etter en arvelater som er bosatt i Finland (klander).

Til artikkel 22

Artikkel 22 regulerer spørsmål om myndighetsmedvirkning til forvaltningen av dødsbo. Artikkelen er ikke endret. Bestemmelsen omfattes av unntaket i EUs forordning om arv artikkel 75 nr. 3 bokstav a, slik at bestemmelsen også gjelder for Sverige og Finland.

Til artikkel 23

Bestemmelsen er endret slik at «bobestyrer» er lagt til som en tilpasning til gjeldende dansk rett. Endringene for øvrig er redaksjonelle.

Til artikkel 24

Artikkel 24 er endret slik at ”bobestyrer” er lagt til. Endringene for øvrig er redaksjonelle.

Til artikkel 25

Artikkel 25 gir bestemmelser om lovvalg for spørsmål om tinglysing m.m. Artikkel 25 faller utenfor virkeområdet for EUs forordning om arv. Sverige og Finland kan derfor fortsatt legge til grunn bestemmelsene i artikkel 25.

Til artikkel 26

Artikkel 26 er ikke endret. Artikkel 26 faller utenfor virkeområdet for EUs forordning om arv. Sverige og Finland kan derfor fortsatt legge til grunn artikkel 26

Til artikkel 28

Artikkel 28 gir regler om anerkjennelse og fullbyrdelse. Artikkelen er ikke endret. Artikkelen omfattes av unntaket i EUs forordning om arv i artikkel 75 nr. 3 bokstav b slik at bestemmelsen kan legges til grunn av samtlige nordiske land.

Til artikkel II og IV

Endringsoverenskomsten kommer ikke til anvendelse dersom arvelateren er død før endringsoverenskomsten trer i kraft. Endringsoverenskomsten kommer heller ikke til anvendelse dersom gjenlevende ektefelle har sittet i uskiftet bo og den først avdøde ektefellen er død før endringsoverenskomsten trer i kraft.

Endringsoverenskomsten får ikke anvendelse på Færøyene eller Grønland, såfremt ikke annet blir bestemt.

Endringsoverenskomsten trer i kraft den første dagen i den andre måneden etter den måneden da den siste konvensjonsstaten har deponert sitt ratifikasjonsdokument. Endringsoverenskomsten kan likevel ikke tre i kraft før EU-forordningen om arv, som trer i kraft 17. august 2015.

10 MERKNADER TIL ENDRINGENE I ARVELOVEN

Til § 7

Det foreslås et nytt annet ledd som regulerer lovvalg foretatt med hjemmel i konvensjon 19. november 1934 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte artikkel 3.

Lovvalg som er foretatt med hjemmel i konvensjonen, er etter den foreslåtte bestemmelsen bare gyldig overfor ektefellen dersom ektefellen har fått kunnskap om fastsettelsen av lovvalget før arvelateren dør. Konvensjonen artikkel 3 b bruker begrepet «meddelt», mens lovforslaget i tråd med § 7 første ledd bruker begrepet «fått kunnskap». Det legges til grunn at begrepet «meddelt» er et videre begrep

enn begrepet «kunnskap». Det framgår imidlertid av rapporten TemaNord 2013:528 punkt 7.6 at artikkel 3 b er utformet med tanke på norske forhold, og det legges til grunn at det er i tråd med konvensjonen at etablerte norske begreper videreføres.

Etter departementets syn er det gode argumenter for at en slik meddelelse gis så tidlig som mulig, men det antas at det er hensiktsmessig å legge til grunn samme frist som det som gjelder etter første ledd for et testament som reduserer ektefellens retter etter loven. Departementet foreslår derfor en tilsvarende frist for lovvalgstilfellene som den som allerede følger av loven for ordinære testamenter. Departementet foreslår derfor at ektefellen må ha fått «kunnskap» om lovvalget «før arvelaters død».

Om ektefellen ikke er meddelt lovvalget vil lovvalget ikke ha virkning for ektefellen, og ektefellen har derved sine rettigheter etter bostedslandets lov i behold. Lovvalget vil imidlertid være gyldig for øvrige arvinger.

Til § 28 b

Det foreslås et nytt tredje punktum i annet ledd. Lovforslaget er det samme som forslaget til nytt annet ledd i § 7 med den forskjell at § 28 b gjelder samboere. For øvrig vises til merknaden til § 7.

LOVFORSLAG

Forslag til lov om endringer i arveloven

I

I lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. gjøres følgende endringer:

§ 7 nytt annet ledd skal lyde:

Ektemakens rettar etter lova her kan berre avgrensast ved eit lovval etter konvensjon 19. november 1934 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte artikkel 3 om ektemaken har fått kunnskap om dette før arvelatarens død.

§ 28 b annet ledd nytt tredje punktum skal lyde:

Sambuarens rettar etter lova her kan berre avgrensast ved eit lovval etter konvensjon 19. november 1934 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte artikkel 3 om sambuaren har fått kunnskap om dette før arvelatarens død.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.